

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra správního práva a správní vědy

Právní aspekty regulace nepůvodních druhů rostlin a živočichů

Bakalářská práce

Legal aspects of regulation of non - native species of plants and animals

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Michal Sobotka, Ph.D.

AUTOR

Libor Langer

PRAHA

2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze 1. února 2022

Libor Langer

Poděkování

Rád bych poděkoval panu JUDr. Michalu Sobotkovi, Ph. D. za trpělivost, cenné rady a komentáře během mé práce na bakalářské práci.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá právní regulací nepůvodních živočišných druhů v České republice. Odlišuje nepůvodní druh od invazivního s uvedením typických zástupců, kteří jsou nebezpeční pro životní prostředí a mohou ohrozit lidské zdraví. Práce se zaměřuje na evropskou a vnitrostátní legislativu v oblasti regulace nepůvodních druhů v ČR. Popisná část se soustřeďuje na nejzásadnější paragrafy a ustanovení, které nejvíce postihují nepůvodní druhy, jejich zavlečení, dovoz a vývoz. Praktická část se zaměřuje na komparaci stávající právní úpravy a nově přijaté legislativy v zák. č. 364/2021 Sb., kam byla adaptována nařízení Evropské unie.

Klíčová slova: nepůvodní druh, invazivní druh, regulace, legislativa, protiinvazní novela, lesní stráž, stráž přírody, norek americký, bolševník velkolepý

Annotation

The bachelor thesis deals with the legal regulation of non-native animal species in the Czech Republic. It distinguishes between non-native and invasive species, listing typical representatives who are dangerous for the environment and can endanger human health. The work focuses on European and national legislation in the field of regulation of non-native species in the Czech Republic. The descriptive part focuses on the most important paragraphs and provisions that most affect non-native species, their introduction, import and export. The practical part focuses on the comparison of existing legislation and newly adopted legislation in Act. No. 364/2021 Coll., where the European Union regulations were adapted.

Keywords: non-native species, invasive species, regulation, legislation, anti-invasive novel, forest guard, nature guard, American mink, giant hogweed

Obsah

1 ÚVOD.....	9
2 PROBLEMATIKA NEPŮVODNÍCH DRUHŮ	10
3 DŮVODY REGULACE	12
4 NEPŮVODNÍ INVAZIVNÍ DRUH	13
4.1 PŮVODNÍ DRUH	13
4. 2 PŘECHODNĚ ZAVLEČENÝ DRUH.....	13
4. 3 NATURALIZOVANÝ DRUH	14
4. 4 INVAZNÍ DRUHY	14
4. 5 ARCHEOFYTY A NEOFYTY	15
5 MAPOVÁNÍ A MONITORING NEPŮVODNÍCH A INVAZNÍCH DRUHŮ.....	16
6 TYPIČTÍ ZÁSTUPCI NEPŮVODNÍCH DRUHŮ	18
6. 1 BOLŠEVNÍK VELKOLEPÝ (HERACLEUM MANTEGAZZIANUM)	18
6. 1. 1 VÝSKYT BOLŠEVNÍKU VELKOLEPÉHO	19
6. 1. 2 LIKVIDACE BOLŠEVNÍKU VELKOLEPÉHO	19
6. 2 NOREK AMERICKÝ (MUSTELA VISON)	20
6. 2. 1 RIZIKA VÝSKYTU NORKA AMERICKÉHO VE VOLNÉ PŘÍRODĚ	21
6. 2. 2 LIKVIDACE NORKA AMERICKÉHO.....	21
7 LEGISLATIVA V OBLASTI NEPŮVODNÍCH DRUHŮ	22
7. 1 NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY Č. 1143/2014 O PREVENCI A REGULACI ZAVLÉKÁNÍ ČI VYSAZOVÁNÍ A ŠÍŘENÍ INVAZNÍCH NEPŮVODNÍCH DRUHŮ.....	22
7. 2 NAŘÍZENÍ RADY (ES) Č. 708/2007 O POUŽÍVÁNÍ CIZÍCH A MÍSTNĚ SE NEVYSKYTUJÍCÍCH DRUHŮ V AKVAKULTUŘE	25
7. 3 ZÁKON Č. 114/1992 SB. O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY	28
7. 4 ZÁKON Č. 326/2004 SB., O ROSTLINOLÉKAŘSKÉ PÉČI	30
8. KOMPARACE ZÁKONA. Č. 114/1992 SB. O OCHRANĚ PŘÍRODY A KRAJINY A ZÁKONA Č. 364/2021 SB.....	33
8. 1 METODY A CÍLE ŠETŘENÍ.....	33
8. 2 OBECNÁ OCHRANA ROSTLIN A ŽIVOČICHŮ.....	34
8. 3 CIZÍ A MÍSTNĚ SE NEVYSKYTUJÍCÍ DRUHY V AKVAKULTUŘE	36

8. 4 OCHRANA PŘÍRODY A KRAJINY PŘED INVAZNÍMI NEPŮVODNÍMI DRUHY	38
9. APLIKACE LEGISLATIVNÍCH ZMĚN NA REGULACI BOLŠEVNÍKU VELKOLEPÉHO A NORKA AMERICKÉHO	42
9. 1 BOLŠEVNÍK VELKOLEPÝ	42
9. 2 NOREK AMERICKÝ	43
10. ROZŠÍŘENÍ PRAVOMOCÍ LESNÍ STRÁŽE A STRÁŽE PŘÍRODY ZÁKONEM Č. 364/2021 SB.	46
10. 1 PRAVOMOCI STRÁŽE PŘÍRODY	46
10. 2 PRAVOMOCI LESNÍ STRÁŽE	47
11. ZÁVĚR	48
12. POUŽITÉ ZDROJE	50

Seznam tabulek

Tabulka 1	15
Tabulka 2	15
Tabulka 3 - Seznam uzavřených zařízení akvakultury	26
Tabulka 4 – Povolení k záměrnému rozšiřování nepůvodního druhu nebo křížence	29

1 Úvod

V bakalářské práci je stěžejní vybraná legislativa v oblasti nepůvodních invazních druhů v České republice. Cílem práce je komparace nejdůležitějších a nejzásadnějších změn v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který byl novelizován, a aplikace těchto změn na regulaci bolševníku velkolepého a norka amerického. V popisné části práce jsou specifikovány důvody regulace nepůvodních druhů, a proč regulace stále více nabývá na významu. Následuje rozdělení kategorií nepůvodních druhů a důležitost mapování a monitoringu (sledování) nepůvodních druhů, kdo je vykonává a zásady sledování, které jsou zakotveny v nové legislativě. Součástí popisné práce je specifikace veřejně známých invazivních nepůvodních druhů bolševníku velkolepého a norka amerického, historie a výskyt těchto druhů, rizika jejich rozšíření ve volné přírodě a způsoby likvidace. V kapitole 6 je vyjmenována nejdůležitější legislativa v oblasti regulace nepůvodních druhů. Zde jsou vyjmenována nařízení Evropského parlamentu a Rady a také vnitrostátní právní úprava. Praktická část práce porovnává starší právní úpravu se zákonem č. 364/2021 Sb., kam byla adaptována příslušná nařízení. Komparuje, zkoumá a aplikuje tyto změny na regulaci bolševníku velkolepého a norka amerického a na pravomoci strážce přírody a lesní strážce. Součástí praktické části je úvaha, jak tyto změny budou fungovat v praxi. Použitými metodami jsou komparace a analýza.

2 Problematika nepůvodních druhů

Existence a šíření nepůvodních invazních druhů není novým jevem. Jeho kořeny jsou spojeny s historií lidských kultur, jejich vývojem a jejich chováním. Krásnou modrou chrpu polní a další archeofyty by už málokdo považoval za nepůvodní druhy naší flóry. Co je však v posledních desetiletích zcela novým fenoménem, je hierarchicky nesouměřitelná frekvence a rychlost šíření invazních geograficky nepůvodních druhů v celé Evropě. Ohrožuje zásadním způsobem přirozenou biodiverzitu, ekologickou stabilitu krajiny a často má negativní ekonomické dopady na hospodářství jednotlivých států. Rychlost a otevřenost obchodu a cestování mezi jednotlivými regiony a kontinenty patří k příčinám tohoto problému, často v synergickém působení s probíhající klimatickou změnou. Ten, kdo tato rizika bagatelizuje, by si měl osvěžit základy obecné ekologie. Koneckonců to, že je potřeba zakázat či aspoň regulovat zavazování nepůvodních druhů rostlin a živočichů do naší krajiny, odráží už prvotní znění moderně pojatého zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Upozorňují na to mnohé koncepční dokumenty národní, evropské či celosvětové úrovně, jejich role je však často spíše symbolická. Intenzita problému dosáhla takové hloubky i rozsahu, že na to bylo nutné reagovat novou závaznou celounijní legislativou (nařízení EP a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékaní či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů) včetně následného stanovení seznamu invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii.¹

Člověk aktivně přemísťuje zástupce nejrůznějších druhů organizmů z míst, kde tyto druhy vznikly nebo kam se rozšířily vlastními silami, na místa nová, zmíněným druhům jinak nepřístupná. Každý takový přesun znamená zásah – někdy závažnější, někdy méně závažný – do života druhů, které na onom „novém“ místě již sídlily. S rozvojem schopnosti člověka překonávat stále rychleji

¹GÖRNER T., ŠÍMA J. & PERGL J. Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii. Jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace. 2., aktualizované vydání [online]. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2021 [cit. 11.2.2022]. Dostupné z [https:// www.ochranaprirody. cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856](https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856).

stále větší vzdálenosti nabylo přemísťování non-humánních organizmů takových rozměrů, že začalo představovat nepřehlédnutelný fenomén, nepřehlédnutelný způsob, jímž člověk přetváří přírodu. Tu přírodu, jejíž je sám součástí. Zprvu byly následky těchto přesunů patrné v izolovaných oblastech, zejména na oceánských ostrovech. Posléze začalo být jasné, že obdobné procesy probíhají i na kontinentech. V současné době je fenoménu člověkem přemísťovaných organizmů po zásluze věnována velká pozornost. Česká republika v tomto směru není výjimkou. Roku 2004 vyčlenilo Ministerstvo životního prostředí ČR finance na projekt, jehož hlavním cílem bylo zmapovat problematiku tzv. nepůvodních druhů v ČR (VaV/ SM/6/37/04). Držitelem grantu se stal Český svaz ochránců přírody, odborným garantem Národní muzeum v Praze.²

² MLÍKOVSKÝ J., STÝBLO P. Nepůvodní druhy fauny a flóry ČR, Praha : ČSOP, 2006., s. 12. ISBN 80-86770-17-6.

3 Důvody regulace

Invazní nepůvodní organismy představují vážnou hrozbu pro původní druhy, společenstva a ekosystémy na celém světě. V žebříčku hlavních činitelů (hnacích sil) ohrožujících stávající biodiverzitu zauímají globálně druhé místo. Nezanedbatelné jsou též ekonomické škody způsobené těmito druhy, některé invazní nepůvodní druhy (Invasive Alien Species – IAS) mohou zároveň působit negativně na lidské zdraví. V důsledku neustále vzrůstající mobility je rozšiřování IAS snazší a rychlejší, a to jak jejich rozšiřování záměrné, tak neúmyslné. Česká republika je v důsledku polohy, hustého osídlení a husté sítě řek, silnic a železnic jako hlavních cest šíření těchto druhů velmi náchylná k biologickým invazím.³

Počet záměrně vysazených či neúmyslně zavlečených nepůvodních druhů, které se chovají invazně, na našem kontinentě neustále roste. Od roku 1900 jejich počet vzrostl čtyřnásobně. Každý pátý evropský původní druh planě rostoucí rostliny nebo volně žijícího živočicha je přímo negativně ovlivněn invazními nepůvodními organismy. Celkové ztráty a náklady související s nepůvodními druhy v Evropské unii se odhadují přinejmenším na 12 miliard eur (324 miliard Kč) za rok. Již nyní činí roční náklady na zabraňování šíření, regulaci a odstraňování invazních nepůvodních druhů z prostředí v EU 40 – 100 milionů eur (1,1–2,7 miliardy Kč).⁴

³ Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 44. [cit. 12.02.22]. Dostupné z [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/S_OBR_CR_2016-2025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/S_OBR_CR_2016-2025.pdf)

⁴ Invazivní nepůvodní druhy s dopadem na Evropskou unii [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 1-2. [cit. 12.02.22]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/375/061194.pdf?seek=1513258196>.

4 Nepůvodní invazivní druh

V češtině existují dva používané termíny „invazní“ a „invazivní“, pro nepůvodní druhy působící negativně na původní biodiverzitu je doporučeno používat „nepůvodní invazivní druh“ (= alien invasive species). V § 5, odst. 4 je obecně uvedeno, že záměrné rozšíření geograficky nepůvodního druhu (rostliny nebo živočicha) do krajiny je možné jen s povolením orgánu ochrany přírody. Jak je zde vysvětleno, geograficky nepůvodní druh (rostliny nebo živočicha) je druh, který není součástí přirozených společenstev určitého regionu.^{5,6}

V rámci charakteristiky nepůvodního druhu se můžeme setkat i s následujícím členěním, tedy názvy nepůvodních druhů, používaných v odborné mezinárodní ekologické literatuře.

4.1 Původní druh

Původní druh z anglického native či indigenous je druh, který se na dané území dostal bez vlivu lidské činnosti z území, kde se předtím vyskytoval přirozeně. Může se také jednat o případ, kdy se druh na určitém místě vyvinul evolučně.

4.2 Přechodně zavlečený druh

Jde o druh, který se na určitém místě vyskytuje pouze omezenou dobu, nikoli permanentně. Pojem vznikl z anglického casual species. Přežívání přechodně

⁵ LUSK S., LUSKOVÁ V., HANEL L. *Černý seznam nepůvodních invazivních druhů ryb České republiky. Biodiverzita ichtyofauny ČR VIII*, s. 79-97 [online]. Brno: Ústav ekologie krajiny AV ČR, 2011 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/159/020804.pdf?seek=1398257366>

⁶ MLÍKOVKÝ, Jiří (ed.). *Nepůvodní druhy fauny a flóry České republiky*. ČSOP, 2006. 496 s. ISBN:80-86770-17-6.

zavlečeného druhu na daném území je závislé na lidské činnosti, která mu umožňuje rozmnožování.

4. 3 Naturalizovaný druh

Naturalizovaný druh nebo též zdomácnělý se na daném území vyskytuje po dlouhou dobu. Jeho rozmnožování je také dlouhodobé a není závislé na činnosti člověka. Jedná se rovněž o zavlečený druh. V angličtině tento druh můžeme nalézt pod pojmem *naturalized* nebo též *established*.

4. 4 Invazní druh

Invazní druhy (*invasive species*) – tvoří podskupinu naturalizovaných druhů, které se v území rychle šíří na značné vzdálenosti od mateřských populací a zpravidla obsadí rozsáhlé území. Některé definice invazního druhu zahrnují jako nezbytné kritérium jeho negativní vliv – impakt. Naše definice vychází z ekologického hlediska, tedy schopnosti šíření – podle ní druh může být považován za invazní, aniž by vykazoval významný negativní impakt. Podle také často používané, prakticky zaměřené definice IUCN jsou za invazní považovány pouze druhy invadující na přirozených a polopřirozených stanovištích. Z ekologického hlediska však nehraje typ stanoviště roli, druh tudíž může být invazní, i když se vyskytuje pouze na člověkem vytvořených stanovištích. Někdy se setkáváme s termínem *invazivní*, z praktických důvodů a kvůli odlišení od homonymního termínu používaného v medicínských oborech je však vhodnější používat již ustálenou formu *invazní*.^{7,8}

⁷ *Časopis ŽIVA*. Praha: Nakladatelství Academia, 18. 10. 2018. 5(211). ISSN 0044-4812.

⁸ CHYTRÝ, Milan a Petr PYŠEK. Invaze nepůvodních druhů v rostlinných společenstvech. *Zprávy České botanické společnosti*. Praha : Česká botanická společnost, 2008, Mater., č. 23, s. 17-40. ISSN 1212-3323.

4. 5 Archeofyty a neofyty

Archeofyty jsou druhy, které na naše území byly zavlečeny před rokem 1500 n. l. nebo též před objevením Ameriky v roce 1492 n. l. Neofyty jsou oproti tomu druhy, které k nám byly zavlečeny až po roce 1500 n. l.

Tabulka 1

Počty nepůvodních druhů rostlin v ČR a jejich status

	přechodně zavlečené	naturalizované	invazní	celkem
archofyty	138	201	11	350
neofyty	847	207	50	1104
nepůvodní celkem	985	408	61	1454

Zdroj: PYŠEK P. et al. Catalogue of alien plants of the Czech Republic: checklist update, taxonomic diversity and invasion patterns. 2nd edition. Preslia 84, 2012. pp. 155–255.

Tabulka 2

Počty nepůvodních druhů živočichů v ČR a jejich status

	synantropní	přechodně zavlečené	naturalizované	post-invazivní	invazní	celkem
Počet druhů	248	60	105	69	113	595

Zdroj: ŠEFROVÁ, H., LAŠTŮVKA, Z.: Catalogue of alien animal species in the Czech Republic. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2005, LIII, No. 4, pp. 151-170.

5 Mapování a monitoring nepůvodních a invazních druhů

Pod těmito pojmy můžeme chápat sledování nepůvodních druhů a to za účelem zjištění, zda se daný druh na území České republiky vyskytuje a pokud ano, jestli se rozšiřuje jeho populace. Sledují se druhy na seznamu Evropské unie, ale i druhy z národních seznamů (např. černý seznam), které se na ty evropské nedostaly z ekonomických a politických důvodů. Jedná se například o rostlinu křídlatku, která se rychle šíří a vytěsňuje původní rostlinná společenstva. Její likvidace je ekonomicky nákladná.

Monitoring provádí Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. K této činnosti ji zmocňuje ustanovení § 13f novely zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Pokud orgány státní správy nebo pověřená osoba zjistí informace o výskytu invazivního nepůvodního druhu, neprodleně o tom informuje Agenturu, která tyto informace shromažďuje a dále zveřejňuje na svých internetových stránkách. Působnost Agentury je zakotvena v ustanovení § 78 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Dle tohoto ustanovení v odst. 5 Agentura provádí monitoring na celém území České republiky. Přitom spolupracuje s odbornými, výzkumnými a vědeckými pracovišti. Níže jsou specifikovány pojmy mapování a monitoring.

Mapování je zjištění aktuálního rozšíření druhů probíhající zpravidla jednorázovým průzkumem vymezeného území. Cílem mapování je zjistit celkové rozšíření nebo velikost populace na určité geografické úrovni (region, stát, menší území). Souvisejícím termínem je inventarizace, která je soupisem a zhodnocením širších skupin na určitém území, např. inventarizace všech rostlinných společenstev, inventarizace všech cévnatých apod. Monitoring zahrnuje procesy pravidelného a dlouhodobého sledování stavu populací, které mohou, ale i nemusí vést k mapám rozšíření. U monitoringu jde o podchycení změn v rozšíření (na různých šálách) a tak může být založen jen na

reprezentativním výběru z populací. Dokonce ani celkové rozšíření nebo velikost populace nemusíme znát.⁹

⁹ POLÁKOVÁ, S., MUSIL, J., SÁDLO, J. and SVOBODOVÁ, J. *Metodiky mapování a monitoringu invazních (vybraných nepůvodních) druhů* [online]. Praha: AOPK ČR & Botanický ústav AV ČR, Průhonice, 2016 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/uvod_monitoring_mapovani_IAS_2016.pdf

6 Typičtí zástupci nepůvodních druhů

Níže jsou popsáni typičtí zástupci nepůvodních i invazivních druhů rostlinné a živočišné říše, jejichž počty jsou regulovány. Tyto druhy se vyskytují na území ČR, tak i na území Evropy, resp. zemí Evropské unie. Jedná se o rostlinu bolševník velkolepý a lasicovitou šelmu norka amerického. Tyto dva druhy jsou zmíněny záměrně, protože svou přítomností ve volné přírodě představují určité riziko. Zatímco bolševník velkolepý může ohrozit lidské zdraví, kdy se po kontaktu s kůží a v kombinaci s UV zářením tvoří puchýře, americký norek znamená riziko pro faunu, protože představuje potravního konkurenta pro původní druhy a ve velké míře se podílí na predaci ryb. V praktické části se práce zaměřuje na vliv adaptovaných nařízení na tyto dva druhy.

6. 1 Bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*)

Nepůvodní invazní rostliny jako bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*) přitahují stále větší pozornost. Podobně jako na ostatních kontinentech, kde tyto druhy působí problémy, mají i v Evropě negativní vliv na různé ekosystémy. Bolševník velkolepý spolu s některými dalšími invazními druhy, potlačuje druhovou diverzitu, působí značné ekonomické škody a představuje také nebezpečí pro lidské zdraví. Univerzální způsob, jak se invazních druhů zbavit, zmírnit důsledky jejich výskytu či zabránit budoucím invazím, bohužel neexistuje. Je třeba nalézt účinná a dlouhodobá řešení, jak zastavit šíření druhů, jako je bolševník velkolepý.¹⁰

¹⁰ NIELSEN, C., RAVN, H.P., NENTWIG, W., WADE, M., (editoři). *Bolševník velkolepý: Praktická příručka o biologii a kontrole invazního druhu* [online]. Denmark, Hoersholm : Forest & Landscape, 2005 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z [https:// www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf](https://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf)

6. 1. 1 Výskyt bolševníku velkolepého

Heracleum mantegazzianum, z invazních bolševníků nejvíce rozšířený druh, byl pro vědu objeven a popsán v roce 1895. Botanické údaje z řady evropských zemí (např. z Velké Británie, Norska a Nizozemska) však dokládají, že historie jeho introdukce do Evropy je mnohem dřívějšího data. První záznam o introdukci pochází z roku 1817 z botanické zahrady Kew Gardens v Londýně. Již v roce 1828 byla zaznamenána první planě rostoucí populace v hrabství Cambridgeshire. Nedlouho poté se bolševník začal rychle šířit Evropou. Atraktivní vzhled bolševníku velkolepého byl hlavním spouštěcím mechanismem invaze na většině území západní, severní a střední Evropy; díky němu byl úspěšně šířen a pěstován v botanických a okrasných zahradách. Móda pěstování bolševníku trvala až do poloviny 20. Století, kdy se začaly v západoevropské literatuře objevovat varovné zprávy o rizicích spojených s tímto druhem.¹¹

6. 1. 2 Likvidace bolševníku velkolepého

Lze odstraňovat mechanickou (samotné kosení rostlinu nezahubí, rostliny jsou schopny i vykvést, jen jsou nízké) i chemickou cestou, případně jejich kombinací. Nejúčinnější je přeseknutí kořene cca 10 cm pod kořenovým krčkem či chemický postřik. První jmenovaná metoda je použitelná spíše u ojedinělého výskytu či na plochách kde je omezeno použití herbicidů. Plošné porosty je nejlépe v květnu postříkat herbicidem (glyfosát, triclopyr). Zejména při

¹¹ NIELSEN, C., RAVN, H.P., NENTWIG, W., WADE, M., (editoři). *Bolševník velkolepý: Praktická příručka o biologii a kontrole invazního druhu* [online]. Denmark, Hoersholm : Forest & Landscape, 2005 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z [https:// www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf](https://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf)

mechanické likvidaci je nutné používat kvalitní ochranné pomůcky, aby nedošlo k potřísnění pokožky a sliznic rostlinnými šťávami.¹²

6. 2 Norek americký (*Mustela vison*)

Norek americký (*Mustela vison*), známý také jako mink, je původem severoamerický druh šelmy z čel. lasicovití (*Mustelidae*). Na území ČR se začal místně rozšiřovat v návaznosti na faremní chovy kožešinových zvířat. Pozorování norků amerických v naší přírodě přestává být vzácností. Tomuto faktu napomáhá skutečnost, že zvířata uprchlá z kožešinových farem zvláště po r. 1990 se ve volné přírodě aklimatizují a rozmnožují. Dříve se všeobecně předpokládalo, že uprchlá faremní zvířata ve volné přírodě dlouhodobě nepřežívají, protože jsou navyklá na předkládané krmivo a nedokáží si v přírodě zajistit celoroční dostatek potravy. Naproti tomu údaje h posledních let prokazují schopnost norka amerického dlouhodobě setrvat na určité lokalitě a zároveň expandovat do nových oblastí. Výskyt nového nepůvodního druhu v naší přírodě může mít až drtivý dopad na naši faunu, např. obojživelníky nebo raky. Zároveň působí jako potravní konkurent např. tchoře tmavého (*Mustela putorius*) a vydry říční (*Lutra lutra*) s nimiž má společné složení potravy.^{13,14}

Norek americký je záměrně i neúmyslně introdukovaný druh invazivního charakteru, který se v současné době expanzivně šíří především v Čechách a na česko-moravském pomezí, v současné době lze rozlišit asi 3 hlavní metapopulace (částečně propojené) a několik izolovaných mikropopulací, v blízké budoucnosti lze očekávat jejich splývání ještě do větších populačních

¹² GÖRNER, T. Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii: jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace: metodika AOPK ČR [online]. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2018 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856>

¹³ *Časopis ŽIVA* [online]. 2004, č. 4 [cit. 13.2.2022]. ISSN 0044-4812. Dostupné z <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/norek-americky-na-rece-morave.pdf>

¹⁴ *Časopis ŽIVA* [online]. 2004, č. 2 [cit. 26.2.2022]. ISSN 0044-4812. Dostupné z <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/nove-poznatky-o-rozsireni-raka-kamenace-vcechach.pdf>

celků jako předstupně celoplošného rozšíření. Volně žijící populace přežívají bez péče člověka.¹⁵

6. 2. 1 Rizika výskytu norka amerického ve volné přírodě

Vzhledem k tomu, že norek je nepůvodní druh, z ekologického pohledu se dá také mluvit o tzv. ekologických škodách, tedy o negativním vlivu na původní faunu. V současnosti je norek americký v Evropě považován z tohoto pohledu za nežádoucí. Jako zavlečený druh s vysokou schopností se přizpůsobit danému prostředí představuje norek potenciální nebezpečí pro původní faunu drobných a středních obratlovců Evropy. V řadě studií byl studován vztah norka k potenciálním konkurentům. Norek americký potravně konkuruje tchoři, hranostaji i vydře. Největší vliv má ale na původního norka evropského, který je v celé Evropě už velmi vzácným druhem. Norek americký ho vytlačuje z posledních zbytkových lokalit. Norek americký, jako druh s vysokou mírou disperze, představuje také potenciálně významný zdroj a vektor šíření nových nemocí (např. Aleutská nemoc norků) a parazitů.¹⁶

6. 2. 2 Likvidace norka amerického

Je doporučeno, ab byl výskyt norka amerického na území České republiky intenzivně omezován. Kdekoli na našem území je možné norka regulovat povolenými metodami lovu. Těmi je odchyt a odstřel. K legislativě metod lovu se blíže zabývá praktická část.

¹⁵ MLÍKOVSKÝ J., STÝBLO P. *Nepůvodní druhy fauny a flóry ČR*, Praha : ČSOP, 2006., s. 12. ISBN 80-86770-17-6.

¹⁶ *MYSLIVOST* [online]. 2009, č. 12 [cit. 13.2.2022]. ISSN 0323-214X. Dostupné z <https://www.myslivost.cz/Casopis-Myslivost/Myslivost/2009/Prosinec---2009/Povidani-o-vydre-a-norkovi--Skody>

7 Legislativa v oblasti nepůvodních druhů

Nejdůležitějšími právními normami v oblasti regulace nepůvodních druhů jsou bezesporu Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů a Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře. V rámci struktury právní úpravy jsou evropská nařízení, coby akty sekundárního práva Evropské unie, přímo aplikovatelná a mají úplný přímý účinek. Dle článku 288 Smlouvy o fungování Evropské unie jsou nařízení přímo použitelná v členských státech. Vnitrostátní právní úprava, zejména zák. č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny je adaptačním právním předpisem.

7. 1 Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

Zaměříme-li se na náš domovský kontinent, tak na půdě Evropské unie lze pozorovat zvýšený zájem na řešení problematiky invazních nepůvodních druhů přibližně od přelomu tisíciletí (po r. 2000) a počátek snahy o vytvoření vhodné společné strategie pro nakládání s nepůvodními druhy lze datovat do roku 2008, kdy Evropská komise vydala Plán strategie EU pro invazní druhy. Nutnost zajištění regulace nepůvodních druhů v rámci EU byla o necelé tři roky později formulována v rámci Strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020. Na základě výše zmíněných dokumentů i dalších podkladů na podzim roku 2014 přijato výše zmíněné nařízení č. 1143/2014. Hlavním účelem nařízení je stanovení pravidel pro prevenci, minimalizaci a zmírnění nepříznivých dopadů záměrného a z části i nezáměrného zavlékání nebo vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů na biologickou rozmanitost a ekosystémové služby. Nařízením č. 1143/2014 nabylo účinnosti 1. 1. 2015. První podoba unijního seznamu invazních nepůvodních druhů pak byla přijata prováděcím nařízením Komise (EU) 2016/1141 ze dne 13. 7. 2016 (na seznam bylo tehdy zaraženo 37 druhů) a v roce 2017 byl unijní seznam doplněn navazujícím prováděcím

nařízením Komise (EU) 2017/1263 (dalších 12 druhů). Druhá aktualizace proběhla v srpnu 2019 a přibylo 17 druhů (prováděcí nařízení komise (EU) 2019/1262 s účinností od 15. 8. 2019). Aktuálně, ke konci r. 2021 tak unijní seznam zahrnuje celkem 66 invazních nepůvodních druhů – 30 druhů živočichů a 36 druhů rostlin.¹⁷ Aby se invazní nepůvodní druhy zařadily na unijní seznam, musí splňovat určitá kritéria.

Podle čl. 4 odst. 3 nařízení č. 1143/2014 jde o druhy, které jsou podle dostupných vědeckých poznatků nepůvodní na celém území Unie s výjimkou nejvzdálenějších regionů; podle dostupných vědeckých poznatků jsou schopné vytvořit životaschopnou populaci a za stávajících podmínek a předvídatelných podmínek v důsledku změny klimatu se rozšířit v jedné biogeografické oblasti společně více než dvěma členskými státy nebo v jedné mořské podoblasti, s výjimkou nejvzdálenějších regionů členských států; podle dostupných vědeckých poznatků je pravděpodobné, že budou mít závažný nepříznivý dopad na biologickou rozmanitost nebo související ekosystémové služby a mohou mít rovněž nepříznivý dopad na lidské zdraví nebo hospodářství; posouzení rizik podle čl. 5 odst. 1 prokázalo, že je nutno podniknout společné kroky na úrovni Unie, aby se zabránilo jejich zavlečení nebo vysazení, usídlení nebo rozšíření; je pravděpodobné, že zařazení na unijní seznam zajistí účinnou prevenci, minimalizaci nebo zmírnění jejich nepříznivých dopadů.¹⁸ Součástí nařízení je i stanovení zákazů nakládání s druhy umístěnými na unijním seznamu.

Dle čl. 7 odst. 1 nařízení č. 1143/2014 se invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Unii nesmějí záměrně přivážet na území Unie, a to včetně prevozu přes toto území pod celním dohledem; držet, a to ani v případě, že jsou drženy

¹⁷ GÖRNER T., ŠÍMA J. & PERGL J. *Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii. Jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace*. 2., aktualizované vydání [online]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2021 [cit. 14.2.2022]. Dostupné z <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856>

¹⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014, o prevenci a regulaci zavlečení či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

v oddělených prostorách; chovat, a to ani v případě, že jsou drženy v oddělených prostorách; přepravovat do, z nebo v rámci Unie, s výjimkou přepravy druhů do zařízení v souvislosti s eradikací; uvádět na trh; využívat či vyměňovat; nechat rozmnožovat, pěstovat nebo kultivovat, a to ani v případě držení v oddělených prostorách; uvolňovat do životního prostředí.¹⁹

Od zákazů držení, dovozu a převozu nepůvodních druhů dle podmínek, uvedených v článku 7 nařízení č. 1143/2014 se lze odchýlit, a to při provádění výzkumu, je-li to nevyhnutelné k dosažení pokroku v oblasti lidského zdraví a k využití k léčebným účelům. To platí také v případech naléhavého veřejného zájmu a z ekonomických a sociálních důvodů. Převážet, dovážet a držet nepůvodní druhy je tak možné na základě uděleného povolení členského státu, viz článek 9 nařízení č. 1143/2014.

Zavlečení, vysazení nebo šíření invazního nepůvodního druhu je přestupkem, za který lze fyzické osobě uložit pokutu do výše 10 000 Kč, právnické a fyzické osobě podnikající do výše 1 000 000 Kč. Za porušení některého ze zakázaných způsobů využívání invazních nepůvodních druhů stanoveného v čl. 7 odst. 1 nařízení č. 1143/2014 lze právnické osobě a fyzické osobě podnikající uložit pokutu do výše 2 000 000 Kč; a fyzické osobě v případě úmyslného jednání do 100 000 Kč. Stejně sankce lze uložit i za porušení podmínek povolení k využívání invazních nepůvodních druhů či v případě nepostupování dle pohotovostního plánu v případě úniku či rozšíření invazního nepůvodního druhu.²⁰

¹⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

²⁰ GÖRNER T., ŠÍMA J. & PERGL J. *Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii. Jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace*. 2., aktualizované vydání [online]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2021 [cit. 11.2.2022]. Dostupné z <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856>

7. 2 Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře

Toto nařízení se vztahuje na vysazování cizích druhů a přemísťování místně se nevyskytujících druhů za účelem jejich využití v akvakultuře ve Společenství, k němuž dojde po dni použitelnosti tohoto nařízení ve smyslu čl. 25 odst. 1.²¹

Nařízení specifikuje používání cizích druhů v akvakultuře. Akvakulturou je dle čl. 3 písm. d) nařízení Rady (ES) č. 1198/2006 pěstování nebo chov vodních organismů za použití postupů určených ke zvýšení produkce těchto organismů nad přirozenou kapacitu životního prostředí; organismy zůstávají po dobu pěstování nebo chovu majetkem fyzické nebo právnické osoby až do doby svého sběru.²²

V článku 2 odst. 4 nařízení Rady č. 708/2007 jsou specifikováni vodní živočichové a rostliny, na které se toto nařízení nevztahuje. Jedná se o chov okrasných vodních živočichů nebo rostlin v obchodech se zvířaty v zájmovém chovu, zahradních centrech, izolovaných zahradních jezírcích nebo akváriích, které jsou v souladu s článkem 6 rozhodnutí Komise 2006/656/ES ze dne 20. září 2006, kterým se stanoví veterinární podmínky a požadavky na veterinární osvědčení pro dovoz ryb pro okrasné účely, nebo v zařízeních vybavených zařízeními pro čištění odpadních vod, jež splňují cíle uvedené v článku 1.²³

²¹ Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007, o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře.

²² Nařízení Rady (ES) č. 1198/2006 ze dne 27. července 2006, o Evropském rybářském fondu

²³ Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007, o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře.

Z nařízení jsou vyňata i uzavřená zařízení akvakultury, viz tabulka č. 3.

Tabulka 3 - Seznam uzavřených zařízení akvakultury

Advanced fish farming, Anapartners s.r.o., Ve Žlíbku 1849/2A, 193 00 Praha 9, Horní Počernice

AGRICO s.r.o., Rybářská 671, 379 01 Třeboň II

BioFish s.r.o., Sádky Pravíkov, Horní Paseka 40, 584 01 Ledeč nad Sázavou

Chov ryb Sedlnice, MUDr. Pavel Holaň, Sedlnice 446, 742 56 Sedlnice

Kinský Žďár a.s., Zámek Žďár, 591 01 Žďár nad Sázavou 2

Rybářský klub České republiky, z.s, Humburky 59, 504 01 Nový Bydžov

Tilapia s.r.o., Tržní 274, 390 01 Tábor

Zdroj: https://www.mzp.cz/cz/nepuvodni_a_invazni_druhy

Cizím druhem je podle čl. 3 odst. 6 nařízení č. 708/2007 „druh nebo poddruh vodního organismu, který se vyskytuje mimo svůj známý přirozený areál rozšíření a mimo oblast svého přirozeného potenciálu rozšíření“, ale i „polyploidní organismy a uměle křížené druhy schopné rozmnožování, bez ohledu na svůj přirozený areál rozšíření nebo potenciál rozšíření“. Místně se nevyskytujícím druhem je podle čl. 3 odst. 7 nařízení č. 708/2007 „druh nebo poddruh vodního organismu, který se z biogeografických důvodů místně nevyskytuje v určité oblasti v rámci svého přirozeného areálu rozšíření“. Vysazování cizích a přemísťování místně se nevyskytujících druhů (souhrnně v nařízení označováno jako „přesuny“) v akvakultuře je činností, která podle čl. 6 odst. 1 nařízení č. 708/2007 podléhá povolení příslušného orgánu ochrany přírody. Výjimkou z požadavku na povolení přesunu jsou druhy uvedené v příloze IV. Nařízení č. 708/2007 (viz čl. 2 odst. 5). Těmi jsou:

Acipenser baeri, jeseter sibiřský

A. gueldenstaettii, jeseter ruský

A. nudiiventris, jeseter hladký

A. ruthenus, jeseter malý

A. stellatus, jeseter hvězdnatý

A. sturio, jeseter velký

Aristichthys nobilis, tolstolobec pestrý
Carassius auratus, karas stříbřitý
Clarias gariepinus, keříčkovec červenolemý
Coregonus peled, síh peled
Crassostrea gigas), ústřice obrovská
Ctenopharyntgodon idella, amur bílý
Cyprinus carpio, kapr obecný
Huso huso, vyza velká
Hypophthalmichthys molitrix, tolstolobik bílý
Ictalurus punctatus, sumeček skvrnitý
Micropterus salmoides, okounek pstruhový
Oncorhynchus mykiss, pstruh duhový
Ruditapes philippinarum, tapeska filipínská
Salvelinus alpinus, siven alpský
Salvelinus fontinalis, siven americký
Salvelinus namaycush, siven obrovský
Sander lucioperca, candát obecný
Silurus glanis, sumec velký²⁴

Provedení přesunu cizího či místně se nevyskytujícího se druhu bez povolení orgánu ochrany přírody nebo v rozporu s ním je přestupkem, za který lze fyzické osobě uložit pokutu do výše 20 000 Kč, právnické či podnikající fyzické osobě do výše 1 000 000 Kč. Stejná pokuta hrozí rovněž za přestupek, pokud osoba neprovede opatření proti nepříznivým účinkům uložená rozhodnutím vydaným dle § 13c odst. 1 ZOPK a rovněž pokud nepostupuje v případě nepředvídané události dle pohotovostního plánu.²⁵

^{24,25} GÖRNER T., ŠÍMA J. & PERGL J. *Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii. Jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace*. 2., aktualizované vydání [online]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2021 [cit. 14.2.2022]. Dostupné z <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856>

7. 3 Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny

Níže jsou uvedeny základní paragrafy, které se vztahují na rozšíření geograficky nepůvodních druhů, rovněž i na rozšíření těchto druhů v konkrétních lokalitách, jako jsou parky, chráněné krajinné oblasti a jiné.

§ 5 odst. 4 z. č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny stanoví, že záměrné rozšíření nepůvodního druhu do krajiny je možné jen s povolením orgánu ochrany přírody; to neplatí pro nepůvodní druhy rostlin, pokud se hospodaří podle schváleného lesního hospodářského plánu nebo vlastníkem lesa převzaté lesní hospodářské osnovy, pokud jsou vysazovány v zastavěném území obce a při využití vybraných nepůvodních druhů ryb stanovených nařízením vlády vydaným podle zákona o rybářství. Platnost povolení k záměrnému rozšíření nepůvodního druhu do krajiny zaniká zařazením příslušného druhu na unijní seznam.²⁶

Abychom mohli do krajiny rozšířit křížence druhů at' už rostlin nebo živočichů, k tomuto musíme mít povolení orgánů ochrany přírody. Toto pravidlo neplatí, pokud vysazujeme křížence rostlin do zastavěného území obce. Povolení vydávají obecní úřady s rozšířenou působností. Tyto jsou příslušnými orgány pro ochrany přírody. V tomto případě se jedná o správní rozhodnutí, opatření obecné povahy viz tabulka č. 4.

²⁶ Zákon č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992, o ochraně přírody a krajiny.

Tabulka 4 – Povolení k záměrnému rozšiřování nepůvodního druhu nebo křížence

Příslušný orgán ochrany přírody: obecní úřad obce s rozšířenou působností (krajský úřad – v případech rozšiřování křížence zvláště chráněného druhu dle § 5 odst. 5 ZOPK)

Ve vztahu k § 5 odst. 4 ZOPK jsou speciální právní úpravou základní ochranné podmínky vybraných zvláště chráněných území (§ 16 odst. 1 písm. f), § 26 odst. 1 písm. d), § 29 písm. e), § 34 odst. 1 písm. d) ZOPK), které stanovují zákaz záměrného rozšiřování nepůvodních druhů. Výjimka ze zákazu může být povolena příslušným orgánem ochrany přírody, do jehož územní působnosti zvláště chráněné území náleží (AOPK ČR, správy národních parků, krajské úřady).

Opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence (§ 5 odst. 6 ZOPK)

forma: správní rozhodnutí, opatření obecné povahy

příslušný orgán ochrany přírody: obecní úřad obce s rozšířenou působností, krajský úřad – v případech opatření k regulaci křížence zvláště chráněného druhu

Dotčené orgány

V případě, že se vydávané povolení k záměrnému rozšíření nepůvodního druhu nebo křížence dle § 5 odst. 4 a 5 ZOPK a stanovené opatření k regulaci dle § 5 odst. 6 ZOPK dotýká zájmů na lesním hospodaření, myslivosti nebo rybářství vyžádá si orgán ochrany přírody dle § 5 odst. 7 ZOPK závazné stanovisko příslušného orgánu státní správy lesů, myslivosti nebo rybářství.

Zajištění provedení opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence (§ 5 odst. 8 ZOPK)

příslušný orgán ochrany přírody: obecní úřad obce s rozšířenou působností (krajský úřad – v případech opatření k regulaci křížence zvláště chráněného druhu)

*Na území přírodních rezervací a přírodních památek a jejich ochranných pásem vykonávají státní správu v rozsahu působnosti obecních úřadů s rozšířenou působností krajské úřady (§ 77a odst. 3 ZOPK). AOPK ČR, správy národních parků vykonávají v obvodu své územní působnosti dle § 78 odst. 1 a 2 ZOPK státní správu v rozsahu obecních úřadů s rozšířenou působností a krajských úřadů. Na území vojenských újezdů vykonávají státní správu v rozsahu obecních úřadů s rozšířenou působností, krajských úřadů, AOPK ČR, správ národních parků újezdní úřady (§ 78a ZOPK).

Zdroj: GÖRNER T., ŠÍMA J. & PERGL J. Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii. Jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace. 2., aktualizované vydání [online]. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2021 [cit. 11.2.2022]. Dostupné z <https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856>.

§ 16 odst. 1 písm. f) ZOPK stanovuje, že na celém území národního parku je zakázáno povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování nepůvodních druhů rostlin.²⁷

§ 26 odst. 1 písm. d) ZOPK stanoví, že na celém území chráněných krajinných oblastí je zakázáno povolovat nebo uskutečňovat záměrné rozšiřování nepůvodních druhů rostlin a živočichů a cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře,²⁸ totéž ustanovení platí i na národní přírodní rezervace (§ 29 písm. e) ZOPK) a přírodní rezervace (§ 34 odst. 1 písm. d) ZOPK).

²⁷ Zákon č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992, o ochraně přírody a krajiny.

²⁸ Zákon č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992, o ochraně přírody a krajiny.

Výjimky ze zákazu ve shora uvedených chráněných územích může povolit orgán ochrany přírody, a to za určitých podmínek. § 43 odst. 1 ZOPK stanoví, že výjimky ze zákazů ve zvláště chráněných územích podle § 16, § 16a odst. 1, § 16a odst. 2, § 17 odst. 2, § 26, § 29, § 34, § 35 odst. 2 a § 36 odst. 2 může orgán ochrany přírody povolit v případě, kdy jiný veřejný zájem převažuje nad zájmem ochrany přírody, nebo v zájmu ochrany přírody anebo tehdy, pokud povolovaná činnost významně neovlivní zachování stavu předmětu ochrany zvláště chráněného území.²⁹

7. 4 Zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči

Zákon upravuje povinnosti ve vztahu ke škodlivým organismům definovaným v § 2, písm. a) „škodlivými organismy se rozumí škodlivé organismy ve smyslu nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/2031 ze dne 26. října 2016 o ochranných opatřeních proti škodlivým organismům rostlin, o změně nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 228/2013, (EU) č. 652/2014 a (EU) č. 1143/2014 a o zrušení směrnic Rady 69/464/EHS, 74/647/EHS, 93/85/EHS, 98/57/ES, 2000/29/ES, 2006/91/ES a 2007/33/ES, v platném znění a ne parazitické rostliny, které škodí rostlinám nebo rostlinným produktům. Činnosti na úseku ochrany proti karanténním škodlivým organismům pro EU a regulovaným nekaranténním škodlivým organismům v ČR vymezuje od 14. prosince 2019 výše zmíněné nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/2031 o ochranných opatřeních proti škodlivým organismům rostlin a další přímo platné fyto sanitární předpisy EU. Mezi ně se řadí i prováděcí nařízení Komise (EU) 2019/2072, obsahující mimo jiné seznamy karanténních škodlivých organismů pro EU, regulovaných nekaranténních škodlivých organismů,

²⁹ Zákon č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992, o ochraně přírody a krajiny.

regulovaných rostlin, rostlinných produktů a jiných předmětů a opatření a zvláštní požadavky pro jejich dovoz do EU a přemístování v rámci EU.³⁰

§ 70 odst. 1 zák. o rostlinolékařské péči stanovuje orgány státní správy ve věcech rostlinolékařské péče a těmi jsou ministerstvo, kterým je Ministerstvo zemědělství, dále Ústav, kterým je Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský a celní správa. V § 70 odst. 2 zák. o rostlinolékařské péči je stanoveno, že ve vymezeném rozsahu vykonávají v téže věci správu také obecní úřady a obecní úřady s rozšířenou pravomocí. Právě Ústav může nařídit konkrétním fyzickým a právnickým osobám nařízení. Jedná se o například o opatření proti zavlékání škodlivých organismů. Ustanovení k tomuto opatření nalezneme pod § 76 odst. 2 písm. a) zák. o rostlinolékařské péči.

Mimořádná rostlinolékařská opatření nařizuje Ústav individuálně určeným fyzickým nebo právnickým osobám, a to po provedení potřebného odborného šetření nebo, hrozí-li nebezpečí z prodlení, neprodleně. Pokud se tato opatření týkají blíže neurčeného množství fyzických anebo právnických osob, nařizuje je právním předpisem o mimořádných rostlinolékařských opatřeních, který se označuje názvem nařízení Ústavu. Způsob vyhlášení nařízení Ústavu a podmínky nabytí jeho platnosti a účinnosti stanoví zákon o Sbírce právních předpisů územních samosprávných celků a některých správních úřadů. Nařízení Ústavu se neprodleně zveřejní též na internetových stránkách Ústavu, popřípadě též v regionálním nebo celostátním tisku a v rozhlasovém nebo televizním vysílání. Provozovatel rozhlasového nebo televizního vysílání je povinen umožnit bezplatně zástupci Ústavu zveřejnění opatření obsažených v nařízení Ústavu. Mimořádná rostlinolékařská opatření se nařizují proti zavlékání a rozšiřování

³⁰ Agentura ochrany přírody a krajiny, 2022 [online]. AOPK ČR. [cit.14.2.2022]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/legislativa/narodni/zakon-c-326-2004-sb/>

škodlivých organismů v souladu s ustanoveními nařízení (EU) 2016/2031 a nařízení (EU) 2017/625.³¹

§ 79 uvádí činnosti fyzických osob (resp. právnických osob či podnikajících fyzických osob) hodnocené jako přestupky, za něž lze uložit pokutu, konkrétně za to, že „zavleče, rozšíří, doveze, přemístí, drží, množí nebo vypustí škodlivý organismus, rostlinu, rostlinný produkt nebo jiný předmět v rozporu s nařízením (EU) 2016/2031 nebo přímo použitelnými předpisy Evropské unie přijatými na jeho základě“ a za to, že „neinformuje Ústav o škodlivých organismech podle čl. 15 odst. 1 nařízení (EU) 2016/2031“, a to do výše 50 000 Kč. U právnických osob či podnikajících fyzických osob hrozí za obdobné činnosti až šestimilionová pokuta, stejně jako za nedodržení nařízených mimořádných rostlinolékařských opatření.³²

³¹ Zákon č. 326/2004 Sb. ze dne 29. dubna 2004, o rostlinolékařské péči.

³² Agentura ochrany přírody a krajiny, 2022 [online]. AOPK ČR. [cit.14.2.2022]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/legislativa/narodni/zakon-c-326-2004-sb/>

8. Komparace zákona. č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny a zákona č. 364/2021 Sb.

8. 1 Metody a cíle šetření

Nosné informace této práce tvoří především nosné data, získaná analýzou příslušných ustanovení v zákoně č. 114/1992 Sb. O ochraně přírody a krajiny před novelizací a po novelizaci zákonem č. 364/2021 Sb., čímž byla adaptována evropská nařízení.

Metody šetření

- analýza a studium příslušných ustanovení v zákoně. č. 114/1992 Sb. před novelizací
- analýza a studium příslušných ustanovení v zákoně č. 114/1992 Sb. po novelizaci
- analýza změn v oblasti pravomocí lesní stráže a stráže přírody
- komparace těchto změn
- aplikace nové legislativy na regulaci bolševníku velkolepého a norka amerického

Cílem praktické části je komparace nejzásadnějších změn v legislativě, která ovlivňuje regulaci nepůvodních druhů v České republice a jak budou tyto změny aplikovány. Součástí komparace je zamyšlení, jak by tyto změny mohly ovlivnit regulaci bolševníku velkolepého a norka amerického v praxi. Zákon č. 364/2021 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s implementací předpisů Evropské unie v oblasti invazních nepůvodních druhů, tzv. protiinvazní novela, byl přijat z důvodu adaptace nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů a adaptace nařízení Rady (ES) č. 708/2007 o používání cizích místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře, do právního řádu ČR. Zákon byl publikován dne 8. října 2021 ve Sbírce zákonů a účinnost tohoto

zákonu je od 1. ledna 2022. Jedná se o novelu hned několika zákonů v právním řádu ČR. Stěžejní je novela zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, která je také nejrozsáhlejší. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů je platné již od roku 2015 a Česká republika nebyla schopna do dnešní doby zareagovat dříve na změny a provázání s českým právním řádem.

8. 2 Obecná ochrana rostlin a živočichů

Obecná ochrana rostlin a živočichů je obsažena v novelizovaném zákoně č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (dále jen ZOPK), v druhé části v první hlavě v § 5. Došlo ke změně § 5 odst. 4. V původním znění ZOPK před novelizací byl v § 5 odst. 4 specifikován geograficky nepůvodní druh rostlin nebo živočicha. Jednalo se o druh mimo součást přirozených společenstev určitého regionu. V novele zákona pod příslušným odstavcem daného paragrafu tato věta chybí. § 5 odst. 4 je doplněn o ustanovení, že záměrné rozšíření nepůvodního druhu do krajiny je možné i v zastavěném území obce. Může se jednat například o výsadbu okrasných rostlin. V zastavěném území obce je možné nově rozšířit i křížence druhů rostlin nebo živočichů, tuto změnu přináší novela ZOPK v § 5 odst. 5. Dle stanoveného nařízení vlády podle zákona č. 99/2004 Sb. o rybářství, lze záměrně rozšířit i nepůvodní druh ryb za účelem jejich využití.

Dle ustanovení § 6 před novelou ZOPK mohl orgán ochrany přírody v některých případech rozhodnout o odlovu geograficky nepůvodního druhu a stanovit podmínky odlovu. V novele ZOPK byl § 5 odst. 6 pozměněn. Nově může orgán ochrany přírody stanovit regulaci nepůvodního druhu či křížence, nejedná se pouze o druhy invazní. Může si tedy vybrat způsoby regulace, přičemž regulace se neomezuje pouze na odlov.

V § 5 novely ZOPK byly doplněny odstavce 7, 8 a 9. Ty stanoví, že při regulaci nepůvodního druhu či křížence si orgán ochrany přírody vyžádá závazné stanovisko od příslušného orgánu státní správy, pokud regulací mohou být dotčeny zájmy rybářství, myslivosti nebo lesního hospodářství. V rámci běžné péče o pozemek, provádí opatření, směřující k regulaci nepůvodního druhu či křížence, nájemce daného pozemku nebo jeho uživatel. To se vztahuje i na uživatele honitby či rybářského revíru. Pokud pozemek nikdo neužívá ani si ho nepronajímá, za provedení opatření k regulaci odpovídá vlastník pozemku. Jinak se postupuje v případě, že nájemce, uživatel nebo vlastník pozemku opatření neprovede, není schopen provést toto opatření, není to možné v rámci běžné péče o pozemek nebo pokud nelze toto spravedlivě požadovat. V takovém případě provedení opatření, směřujících k regulaci nepůvodních druhů či křížence může provést orgán ochrany přírody. Za tímto účelem může orgán ochrany přírody s vlastníkem, nájemcem či uživatelem pozemku sepsat písemnou dohodu.

V § 5b jsou stanoveny podmínky pro odchylný postup při ochraně ptáků. Změny nastaly u odst. 4 a 5 a týkají se stanovení odchylného postupu při ochraně ptáků, kdy postup stanoví přímo orgán ochrany přírody opatřením obecné povahy. Ustanovení § 75 ZOPK stanoví, které instituty jsou považovány za orgán ochrany přírody. Jsou to obecní úřady, jak běžné, tak pověřené i obecní úřady s rozšířenou působností. Dále Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, správy národních parků, újezdní úřady, Ministerstvo obrany, krajské úřady, Česká inspekce životního prostředí a Ministerstvo životního prostředí. Ve znění ZOPK před novelou byl tento postup také stanoven opatřením obecné povahy, ale toto opatření vydávalo pouze Ministerstvo životního prostředí. Orgán ochrany přírody i nadále musí hlásit zásah provedení odchylného postupu při ochraně ptáků, a to do 31. prosince každého roku přímo Ministerstvu životního prostředí, to zůstalo beze změny, nově však prostřednictvím evidence druhové ochrany.

8. 3 Cizí a místně se nevyskytující druhy v akvakultuře

Cizí a místně se nevyskytující druhy v akvakultuře, respektive jejich používání upravuje novela ZOPK v § 13a, 13b a 13c. Tato ustanovení v ZOPK před novelizací zcela chyběla. Jedná se o úpravy, vázané na adaptaci nařízení Rady (ES) č. 708/2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře do ZOPK, přímo se týkajících povolení k přesunu cizího nebo místně se nevyskytujícího druhu. Za přesun je považováno vysazování či přemísťování druhu. Existuje přesun rutinní a výjimečný. Dle čl. 3 odst. 16 nařízení Rady (ES) č. 708/2007 je rutinním přesunem přesun vodních organismů ze zdroje, u něhož existuje nízké riziko přemístění necílových druhů a který v důsledku vlastností vodních organismů nebo používané akvakulturní metody, například uzavřených systémů nepůsobí žádné nepříznivé ekologické účinky. Žádost na povolení k přesunu je uvedena v čl. 6 nařízení Rady (ES) č. 708/2007 a žadatel ji podává u orgánu ochrany přírody. Orgán ochrany přírody si k žádosti vyžádá vyjádření a vyjádření k délce doby sledování od společné meziresortní komise pro nepůvodní a invazní druhy. Rovněž si vyžádá závazné stanovisko krajské veterinární správy a Ústředního kontrolního a zkušebního úřadu zemědělského, zda jsou naplněny požadavky dle čl. 13 nebo 19 nařízení Rady (ES) č. 708/2007.

Jedná-li se o výjimečný přesun, žadatel je povinen předložit posouzení rizik pro životní prostředí. Za výjimečný přesun je dle čl. 3 odst. 17 nařízení Rady (ES) č. 708/2007 považován ten přesun vodních organismů, který není rutinní. To znamená, že u výjimečného přesunu existuje riziko, spojené s nepříznivými ekologickými účinky. Posouzení rizik je zpracované v souladu s čl. 9 odst. 1 nařízení Rady (ES) č. 708/2007 a musí být předloženo ve lhůtě, kterou stanoví orgán ochrany přírody. Pokud vznikne příliš vysoké riziko, spojené s přesunem, společná komise navrhne opatření ke zmírnění tohoto rizika. Orgán ochrany přírody může přerušit řízení o žádosti a to do doby předložení posouzení rizik ze strany žadatele.

V § 13 a v odstavci 4 nalezneme ustanovení o pokusném vypuštění cizího nebo místně se nevyskytujícího jedince. Dle čl. 3 odst. 12 nařízení č. 708/2007 pokusným vypuštěním je vysazení cizích druhů v omezeném rozsahu pro posouzení ekologické interakce s původními druhy a stanovišti za účelem testování předpokladů posouzení rizik. Na základě výsledků pokusného vypuštění pak může orgán ochrany přírody rozhodnout o přesunu daného druhu. Samotnému rozhodnutí předchází jednak zmíněné pokusné vypuštění, za další pak stanovení délky sledování daného druhu, kdy se určí osoba, zodpovědná za toto sledování. Aby mohlo dojít k pokusnému vypuštění, je třeba vyžádat si stanovisko krajské veterinární správy nebo Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského. Orgán ochrany přírody může o pokusném vypuštění rozhodnout i na základě vyjádření společné komise, to však nesmí být v rozporu se stanoviskem krajské veterinární správy nebo Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu. Toto stanovisko je závazné. Při pokusném vypuštění stanoví orgán ochrany přírody karanténu a délku jejího trvání. Podmínka karantény může být uloženo v případě cizího nebo místně se nevyskytujícího druhu také u rutinního přesunu. V ustanovení § 13a v odst. 7 je stanovena nutnost schválení pohotovostního plánu. Ten je součástí výroku o schválení právě v případech výjimečného přesunu a v rozhodnutí o provedení pokusného vypuštění.

V případech přesunu cizího nebo místně se nevyskytujícího druhu v akvakultuře, který by mohl mít vliv na sousední členský stát Evropské unie, je žádost k rozhodnutí postoupena orgánem ochrany životního prostředí na Ministerstvo životního prostředí. Ministerstvo následně toto projedná s orgány dotčeného státu a s Komisí. Do doby vyjádření Komise se řízení o žádosti k přesunu přerušuje.

V § 13c jsou stanoveny podmínky, při kterých dochází ke zrušení povolení k přesunu. Zrušení povolení může nastat v případě, že je daný cizí nebo místně se nevyskytující druh v akvakultuře zařazen na unijní seznam nebo dojde ke skutečností, uvedených v čl. 12 nařízení Rady (ES) č. 708/2007. Jedná se o nepředvídané události, které mají nepříznivé účinky na životní prostředí nebo na

původní populace. Odnětí povolení v takovém případě musí být dostatečně odůvodněno.

8. 4 Ochrana přírody a krajiny před invazními nepůvodními druhy

Ochrana přírody a krajiny před invazními nepůvodními druhy je obsažena v novele ZOPK v druhé části, ve druhé hlavě, v druhém díle v ustanovení § 13d. Jednotlivé odstavce specifikují proces povolování výjimek ze zákazu záměrného dovozu a převozu v prostoru Evropské unie, držení, chovu, uvolňování do životního prostředí, rozmnožování a kultivace, uvádění na trh, využívání a výměny nepůvodních živočišných druhů, toto zahrnuje čl. 7 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014. Čl. 8 tohoto nařízení pak stanovuje, v jakých případech lze výjimky ze zákazu udělit. Jedná se o nakládání s nepůvodními druhy jen v případech výzkumu, ex situ konzervace, pro medicínální účely, jen v případech naléhavého veřejného zájmu a na základě oprávnění Evropské komise.

Nově dle ustanovení § 13d je třeba disponovat povolením k využívání invazního nepůvodního druhu. Povolení vydává orgán ochrany přírody a to na žádost. Povolení může vydat také zařízení, které invazní nepůvodní druh využívá k léčebným účelům a k vědecké produkci.

Žádost musí obsahovat podrobné údaje o zařízení nebo skupině zařízení, jejich název a adresu, odborné a obecné názvy invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii, pro něž se žádá o udělení oprávnění, kódy kombinované nomenklatury podle nařízení (EHS) č. 2658/87, počet nebo objem daných jedinců, důvody oprávnění, o něž se žádá, podrobný popis plánovaných opatření, která zajistí znemožnění úniku nebo šíření ze zařízení s oddělenými prostory, v nichž budou invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Unii drženy a v nichž s nimi bude manipulováno, jakož i podrobný popis opatření, která zajistí, aby veškerá případná nezbytná přeprava uvedených druhů

probíhala za podmínek, jež vylučují jejich únik, posouzení rizika úniku invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii, pro něž se předkládá žádost o oprávnění, spolu s popisem opatření ke zmírnění rizika, která je třeba zavést, popis plánovaného systému dohledu a pohotovostního plánu vypracovaného s ohledem na možný únik nebo rozšíření, včetně plánu eradikace, je-li to nezbytné, popis příslušných ustanovení vnitrostátního práva vztahujících se na uvedená zařízení.³³

Orgán ochrany přírody stanoví také podmínky využívání invazního nepůvodního druhu, povolení obsahuje i výrok o schválení pohotovostního plánu. Způsob zpracování a náležitosti zpracování pohotovostního plánu stanoví Ministerstvo životního prostředí prováděcím právním předpisem. Kontroly jsou prováděny Celní správou České republiky, Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským a krajskou veterinární správou.

V novele ZOPK je v § 13f nově ustanovení o sledování výskytu a způsobu šíření invazních nepůvodních druhů. To, tedy tzv. monitoring, včetně vyhodnocení míry rozšíření na našem území, zajišťuje Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Agentura spolupracuje s veřejností, s orgány ochrany přírody a s odbornými institucemi. Informace o výskytu a rozšíření invazivního nepůvodního druhu pak Agentura zveřejňuje na svých internetových stránkách. Pokud orgány státní správy nebo pověřená osoba zjistí informace o výskytu invazivního nepůvodního druhu, neprodleně o tom informuje Agenturu.

V ustanovení § 13f odst. 2 ZOPK nalezneme informace o akčním plánu, který je zaměřený na způsoby šíření invazních nepůvodních druhů, zařazených na unijním seznamu. Schvaluje ho vláda a podkladem pro vyhotovení je odborné vyjádření společné komise. Akční plán se vyhotovuje v souladu s čl. 13 odst. 2, 4 a 5 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 a předchází mu

³³ Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

analýza způsobu šíření invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu, kterou zajišťuje Ministerstvo životního prostředí.

V § 13g novely ZOPK nalezneme ustanovení o tom, že Ministerstvo životního prostředí má povinnost informovat Komisi a ostatní členské státy Evropské unie o případu, kdy se podařilo včas zjistit zavlečení, výskyt nebo vysazení invazního nepůvodního druhu, nacházejícího se na unijním seznamu. Druhý případ povinnosti takto informovat výše uvedené orgány a členské státy se vztahuje na případy, kdy hrozí vážné riziko, že se druh vyskytující se na území České republiky rozšíří i za hranice na území členského státu. Zavlečený nepůvodní invazní druh je nutné regulovat, přičemž Ministerstvo životního prostředí má dvě možnosti. Daný druh může odstranit nebo izolovat. Z toho vyplývá, že není stanovena povinnost druh vyhubit, ale pouze omezit. Jedná se o opatření obecné povahy. V případě izolace daného druhu Ministerstvo stanoví, jaká opatření mají být přijata. O tom bez zbytečného odkladu informuje Komisi.

V § 13h novely ZOPK jsou stanoveny zásady regulace u značně rozšířeného invazního nepůvodního druhu. Součástí zásad regulace je vymezení prioritních území, kde je zapotřebí regulovat nejvíce, a kde je situace nejvíce naléhavá. K tomu je zapotřebí vyjádření společné komise. Při regulaci a zásadách regulace se postupuje dle výsledků sledování a monitoringu podle § 13f odst. 1 ZOPK a dále dle zjištěných poznatků.

Ustanovení § 13i ZOPK obsahuje informace o náhradě nákladů, které orgán ochrany přírody vynaložil na opatření k prevenci nebo minimalizaci nepříznivých dopadů na zdraví, majetek nebo životní prostředí. Jedná se o případy, kdy byly porušeny povinnosti stanovené nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 nebo povinnosti dle ZOPK a v důsledku porušení těchto povinností došlo k rozšíření nepůvodního invazního druhu. Výše nákladů je stanovena rozhodnutím orgánu ochrany přírody a je povinná je uhradit osoba, která povinnosti porušila.

V novele ZOPK jsou také k dispozici společná ustanovení o invazních a nepůvodních druzích, která jsou obsažena v § 13j, § 13k a § 13l.

9. Aplikace legislativních změn na regulaci bolševníku velkolepého a norka amerického

9. 1 Bolševník velkolepý

V novele zákona bude monitoring a sledování invazních nepůvodních druhů zajišťovat dle ustanovení § 13f ZOPK Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Dle tohoto ustanovení musí orgány státní správy nebo osoba dle lesního zákona bez zbytečného odkladu informovat Agenturu o výskytu bolševníku velkolepého v přírodě. Vznikne tak ucelenější seznam a databáze výskytu na celém území. Agentura má povinnost informovat veřejnost prostřednictvím internetových stránek. V rámci sledování je důležité, aby Agentura prováděla také monitoring oblastí, kde se bolševník podařilo eradikovat pro případ, že by zde znovu začal růst.

Jelikož je bolševník velkolepý zařazen na unijní seznam, dle ustanovení § 13f odst. 2 ZOPK může vláda schválit akční plán zaměřený na způsoby šíření invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu. Tímto způsobem tak může být zpracován ucelený plán regulace bolševníku na celém území České republiky. Doposud se tak dělo jen na konkrétních místech jako tomu bylo při likvidaci bolševníku velkolepého na Mariánskolázeňsku a Sekersku v letech 2010 – 2013.

V ZOPK v § 5 odst. 4 je věta, že záměrné rozšíření nepůvodního druhu do krajiny je možné jen s povolením orgánu ochrany přírody. Novelou je doplněna věta, že toto neplatí při vysazování v zastavěném území obce. Tato věta v původním znění zákona chyběla. To může znamenat problém při regulaci bolševníku velkolepého, protože je nutné zamezit šíření semen, což v případě vysazení bolševníku v zastavěné oblasti například na zahradě, jakožto okrasné rostliny, bude ztíženo.

Účinným opatřením regulace bolševníku může být § 5 odst. 8 novelizovaného ZOPK. Ten stanovuje, že pokud by vlastník nebo uživatel pozemku v rámci běžné péče nebyl schopen provést opatření k regulaci daného druhu, může provedení těchto opatření provést orgán ochrany přírody. Jedná se o případy, kdy se bolševník velkolepý rozšíří na soukromém pozemku. Může se jednat i o případ, kdy opatření k regulaci přesahuje rámec běžné péče (§ 5 odst. 9 ZOPK). Při regulaci bolševníku může orgán ochrany přírody uzavřít za účelem provedení opatření písemnou dohodu s vlastníkem pozemku.

Důležitou změnou v oblasti regulace bolševníku a nepůvodních invazivních druhů obecně, je i znění § 13g odst. 1 ZOPK. Pokud by hrozilo vážné riziko, že se bolševník rozšíří i na území jiného členského státu Evropské unie, Ministerstvo životního prostředí informuje Komisi a ostatní členské státy Evropské unie. Jelikož je nařízení evropské unie přímo aplikovatelné a závazné pro všechny členské státy, tohle nebo podobné ustanovení by se mohlo použít i v legislativě států, sousedících s Českou republikou. Došlo by tak k včasnému varování, že se u nás může bolševník znovu rozšířit, jestliže by došlo k jeho eradikaci v budoucnu.

9. 2 Norek americký

V rámci nové legislativy bude prováděn lepší a účinnější monitoring tohoto druhu. Doposud byl monitoring prováděn nesystematicky a podle nahodilých hlášení. Stejně jako v případě bolševníku velkolepého, bude i u norka amerického prováděn monitoring Agenturou ochrany přírody a krajiny České republiky dle ustanovení § 13f ZOPK a následně zveřejňovat informace o výskytu na internetových stránkách. Jelikož bude veřejnost lépe informována, vznikne tak dostatečná zpětná vazba a veřejnost, která bude mít větší povědomí o norkovi a o jeho negativních vlivech na životní prostředí, bude tak moct hlásit další výskyt. To přímo může ovlivnit rybáře, u kterých převládá všeobecný názor,

že za predaci ryb je zodpovědný původní druh vydra říční a nikdo predaci nepřipisuje norku americkému.

Problémem regulace norka amerického může být jeho dosavadní nezařazení na unijní seznam. Dle ustanovení § 13f odst. 2 ZOPK totiž Ministerstvo životního prostředí bude zpracovávat analýzu šíření invazních nepůvodních druhů na unijním seznamu, za účelem vyhotovení akčního plánu, ve kterém by mohl být vymezen postup, jak účinněji regulovat. To však v případě norka amerického nebude platit do doby, než bude zařazen na unijní seznam.

Účinným nástrojem při regulaci amerického norka by mohl být lov, vedoucí k jeho eradikaci nebo regulaci na určitém území. Zákonem č. 364/2021 Sb. byl novelizován i zákon č. 449/2001 Sb. o myslivosti. Dle ustanovení § 11 odst. 7 je uživatel honitby oprávněn v rámci mysliveckého hospodaření usmrcovat živočichy vyžadující regulaci. Honitbu představuje soubor honebních pozemků. V novelizovaném zákoně č. 449/2001 Sb. o myslivosti může myslivecký hospodář dle ustanovení § 35 odst. 4 písm. e) usmrcovat živočichy vyžadující regulaci, což se vztahuje i na norka amerického. Dle ustanovení § 46 odst. 3 může uživatel honitby vydat povolenku k lovu živočichů vyžadujících regulaci a umožnit celoroční usmrcování těchto živočichů i jiným osobám než je myslivecká stráž a myslivecký hospodář. Za úlovky amerického norka by Ministerstvo životního prostředí mohlo poskytovat dotace. Přestože norek americký není na unijním seznamu, bezpochyby je nepůvodním invazivním druhem a bude možné ho regulovat a usmrcovat ve smyslu zákona o myslivosti. Norek americký je totiž zařazen na vyhlášce Ministerstva zemědělství č. 454/2021 Sb. o stanovení druhů živočichů vyžadujících regulaci ze dne 29. listopadu 2021. Vyhláška je účinná dnem 1. ledna 2022.

Tam, kde se nachází nehonební pozemky jako například území obce nebo zastavěná oblast, není možné lovit. Účinným opatřením by mohlo být ustanovení § 5 odst. 6 ZOPK, které stanoví, že orgán ochrany přírody může stanovit opatření k regulaci nepůvodního druhu nebo křížence a také podmínky jeho

provádění. V místech, která jsou nehonebními pozemky je tak například možné postavit elektrický ohradník kolem místa populace amerického norka a znesnadnit mu tak přístup k potravě.

10. Rozšíření pravomocí lesní stráže a stráže přírody zákonem č. 364/2021 Sb.

Důvodem rozšíření pravomocí lesní stráže a stráže přírody zákonem č. 364/2021 Sb., tzv. antiinvazní novelou, byl nepochybně fakt vzrůstajícího počtu populace a tím většího nárůstu návštěvníků lesa, chráněných krajinných oblastí, parků a přírody obecně. Tím dochází k nárůstu počtu neukázněných návštěvníků, kteří páchají přestupky a tím se dostávají do konfliktů se zákonem. Stráž přírody a lesní stráž, doposud neměla dostatečnou pravomoc účinně zakročit. Častým problémem je vjíždění motorových vozidel, či motocyklů do lesa, kdy řidiči těchto vozidel ničí porost a přímo ohrožují ostatní návštěvníky. Své pravomoci může stráž přírody a lesní stráž použít i při úmyslném zavlékání nepůvodního invazivního druhu do volné přírody.

Nutno podotknout, že na všechny čtyři stráže, tedy na stráž přírody, lesní stráž, mysliveckou stráž a rybářskou stráž, se vztahuje ustanovení § 127 zák. č. 40/2009 Sb., což znamená, že tyto stráže plní úkoly státu a při výkonu svých pravomocí a těchto úkolů jsou úřední osobou a vztahuje se na ně ochrana dle tohoto zákona.

10. 1 Pravomoci stráže přírody

V § 81 odst. 7 novely ZOPK je ustanovení, týkající se oprávnění stráže přírody, kdy přibylo písm. e). Nově mohou strážci přírody zastavit motorové vozidlo a obytný přívěs, jiné vozidlo nebo loď, mají-li důvodné podezření, že byl porušen zákaz vjezdu a setrvání na místě, případně zákaz vjezdu jiných vozidel nebo zákaz splouvání v případě lodí, kdy řidič nemá souhlas k vjezdu od orgánu ochrany přírody. Přitom strážci přírody k zastavení vozidla postačí, vznikne-li důvodné podezření, že řidič nemá tento souhlas. Zákaz vjezdu je stanoven tímto zákonem. Zastavování vozidel se vztahuje na zvláště chráněná území a ochranná pásma těchto území, evropsky významné lokality nebo ptačí oblasti, mimo dálnice, silnice a místní komunikace. Pravomoc lesní stráže zastavovat

vozidla je užitečná ve vztahu k šíření nepůvodních invazivních druhů, které mohou být převáženy či vysazovány do přírody právě za pomoci dopravních prostředků.

10. 2 Pravomoci lesní stráže

Zákonem č. 364/2021 Sb. byl novelizován i zákon č. 289/1995 Sb., o lesích, ve kterém jsou zakotveny i práva a povinnosti lesní stráže a to konkrétně v ustanovení § 39 odst. 2. Stejně, jako stráž přírody, může i lesní stráž zastavovat vozidla. Konkrétně lesní stráž může zastavovat dopravní prostředek, pokud vznikne důvodné podezření, že osoba užívající tento dopravní prostředek porušuje ustanovení lesního zákona. Dle § 39 odst. 1 písm. b) může lesní stráž v souvislosti s výkonem dohledu požadovat předložení souhlasu nebo výjimky vlastníka lesa pro příslušnou činnost. Činností může být například vjíždění dopravním prostředkem do zákazu vjezdu, anebo jakákoliv manipulace s nepůvodním druhem za účelem rozšiřování, dovozu nebo vysazení nepůvodního invazního druhu. Dále může lesní stráž zadržet osobu, která porušuje ustanovení lesního zákona v případech, nelze-li zjistit její totožnost. Následně je lesní stráž povinna přivolat orgán Policie České republiky nebo zadrženou osobu bezodkladně předvede orgánu Policie České republiky. Další velmi užitečná pravomoc je zakotvena v § 39 odst. 2 písm. d), kdy lesní stráž nově může pořizovat zvukový, obrazový nebo jiný záznam osob a věcí, které se nacházejí na veřejně přístupném místě a zvukový, obrazový nebo jiný záznam o úkonu, je-li to nezbytné pro plnění úkolu.

Pravomoc pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy se dotýká práv fyzických osob na jejich soukromí a porušení GDPR. Dle § 88 odst. 2 občanského zákoníku není potřeba souhlasu fyzické osoby k pořizení záznamu. Stráž je orgán veřejné moci, kdy jedná jako úřední osoba a může pořizovat záznam. Záznam tak může sloužit i jako důkaz při případném napadení stráže nebo jako zákonný důkaz o protiprávním jednání osoby.

11. Závěr

Cílem práce byla komparace nejpodstatnějších změn v novelizovaném zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny se starší právní úpravou. Komparace se soustředila na ta ustanovení zákona, která přímo ovlivňují regulaci nepůvodních živočišných druhů. Studováním textu jednotlivých právních úprav bylo možné provést potřebné porovnání, které je dostačující a zahrnuje veškeré podstatné změny. Zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny zcela adaptoval závazná nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů a Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře.

Práce si kladla za cíl aplikaci legislativních změn na regulované druhy bolševník velkolepý a norka amerického a jak se tyto změny mohou promítnout v praxi. Jelikož je novela zákona platná od 1. ledna 2022, není známa podoba žádného konkrétního opatření, zveřejněného v odborné literatuře, které by se vztahovalo k regulaci těchto druhů.

U bolševníku velkolepého změny zákona přinesou efektivní nástroje, jak lépe regulovat tento invazivní druh. Sporné může být ustanovení § 5 odst. 4 ZOPK, které v podstatě stanoví, že bolševník velkolepý je možné záměrně rozšířit v zastavěném území obce. To snižuje efektivitu regulace, neboť tak může docházet k šíření semen a výsevu bolševníku.

Výzkum bakalářské práce se odchýlil od požadovaného cíle v případě aplikace legislativních změn na regulaci norka amerického. V průběhu psaní bakalářské práce docházelo ke schvalování novely a bylo možné předpokládat, že norek americký bude vzhledem ke svému negativnímu působení na životní prostředí také zařazen na unijní seznam. Norek americký na seznamu stále chybí a nebyl zařazen. Tím se nabízí rozdílný náhled na porovnání legislativních změn na uvedené druhy, protože všechny změny nemohou být aplikovatelné právě na

norka amerického. Tím bylo nastíněno zajímavé srovnání. Je třeba konstatovat, že norka amerického je možné účinně regulovat, aniž by byl zařazen na unijní seznam a to účinností vyhlášky Ministerstva zemědělství č. 454/2021 Sb. o stanovení druhů živočichů vyžadujících regulaci.

Jedním z cílů výzkumné části bakalářské práce byla i aplikace legislativních změn na pravomoci stráže přírody a lesní stráže. Došlo k posílení pravomocí těchto stráží i ve vztahu k účinnější kontrole při zavlékání, dovozu nebo vysazování nepůvodních invazivních druhů. Dle původní právní úpravy mohla dopravní prostředky zastavovat pouze myslivecká stráž a to dle ustanovení § 14 odst. 1 písm. b) zákona č. 449/2001 Sb. o myslivosti. Důležitou změnou je pořizování záznamu lesní stráží, tato pravomoc může být velmi přínosná při dokumentování protiprávního jednání a to právě při záměrném rozšíření nepůvodního invazivního druhu, jeho dovozu, vývozu nebo zavléčení. Nabízí se argument, že povolení k pořizování záznamu mají všechny typy stráže, což v novele zákona není stanoveno. Protikladem je argument, že tuto pravomoc má pouze lesní stráž, protože je to přímo stanoveno v zákoně a jiná stráž tímto oprávněním nedisponuje, i když za určitých okolností záznam pořizovat může.

Je možné vyslovit závěr, že požadované cíle práce byly naplněny.

12 Použité zdroje

Literatura

DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. 3. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 678 s. ISBN 978-80-7400-338-7.

CHYTRÝ, Milan a Petr PYŠEK. Invaze nepůvodních druhů v rostlinných společenstvech. Zprávy České botanické společnosti. Praha : Česká botanická společnost, 2008, Mater., č. 23, s. 17-40. ISSN 1212-3323.

JANČÁŘOVÁ, Ilona a kolektiv. Právo životního prostředí: zvláštní část. 1. Vyd. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015. 621 s. Edice Učebnice Právnické fakulty MU, č. 527. ISBN 978-80-210-8041-6.

MLÍKOVSKÝ J., STÝBLO P. Nepůvodní druhy fauny a flóry ČR, Praha : ČSOP, 2006., s. 12. ISBN 80-86770-17-6.

PYŠEK, P. et al. Catalogue of alien plants of the Czech Republic: checklist update, taxonomic diversity and invasion patterns. 2nd edition. Preslia 84, 2012. pp. 155-255.

ŠEFROVÁ, H., LAŠTŮVKA, Z.: Catalogue of alien animal species in the Czech Republic. Acta univ. agric. et silvic. Mendel. Brun., 2005, LIII, No. 4, pp. 151-170.

Časopis ŽIVA. Praha : Nakladatelství Academia, 18. 10. 2018. 5(211). ISSN 0044-4812.

Zákony

Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 ze dne 22. října 2014, o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

Nařízení Rady (ES) č. 1198/2006 ze dne 27. července 2006, o Evropském rybářském fondu

Nařízení Rady (ES) č. 708/2007 ze dne 11. června 2007, o používání cizích a místně se nevyskytujících druhů v akvakultuře.

Zákon č. 289/1995 Sb., ze dne 3. listopadu 1995, o lesích a o změně a doplnění některých zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., ze dne 8. ledna 2009, trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., ze dne 3. února 2012, občanský zákoník

Zákon č. 326/2004 Sb., ze dne 29. dubna, o rostlinolékařské péči a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 449/2001 Sb., ze dne 27. listopadu 2001, o myslivosti

Zákon č. 114/1992 Sb. ze dne 19. února 1992, o ochraně přírody a krajiny.

Vyhláška Ministerstva zemědělství č. 454/2021 Sb. o stanovení druhů živočichů vyžadujících regulaci ze dne 29. listopadu 2021.

Internetové zdroje

GÖRNER T., ŠÍMA J. & PERGL J. Invazní nepůvodní druhy s významným dopadem na Evropskou unii. Jejich charakteristiky, výskyt a možnosti regulace.

2., aktualizované vydání [online]. Praha : Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, 2021 [cit. 11.2.2022]. Dostupné z [https:// www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856](https://www.ochranaprirody.cz/res/archive/429/075137.pdf?seek=1638525856).

Invazivní nepůvodní druhy s dopadem na Evropskou unii [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 1-2. [cit. 12.02.22]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/375/061194.pdf?seek=1513258196>.

LUSK S., LUSKOVÁ V., HANEL L. Černý seznam nepůvodních invazivních druhů ryb České republiky. Biodiverzita ichtyofauny ČR VIII, s. 79-97 [online]. Brno: Ústav ekologie krajiny AV ČR, 2011 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/159/020804.pdf?seek=1398257366>.

NIELSEN, C., RAVN, H.P., NENTWIG, W., WADE, M., (editoři). Bolševník velkolepý: Praktická příručka o biologii a kontrole invazního druhu [online]. Denmark, Hoersholm : Forest & Landscape, 2005 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z [https:// www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/ HeracleumCZ.pdf](https://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/HeracleumCZ.pdf)

POLÁKOVÁ, S., MUSIL, J., SÁDLO, J. and SVOBODOVÁ, J. Metodiky mapování a monitoringu invazních (vybraných nepůvodních) druhů [online]. Praha: AOPK ČR & Botanický ústav AV ČR, Průhonice, 2016 [cit. 13.2.2022]. Dostupné z http://www.ibot.cas.cz/invasions/pdf/uvod_monitoring_mapovani_IAS_2016.pdf

Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky [online]. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2005, s. 44. [cit. 12.02.22]. Dostupné z [https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/\\$file/SOBR_CR_20162025.pdf](https://www.mzp.cz/web/edice.nsf/4A46CA81084E521FC1258050002DAE0C/$file/SOBR_CR_20162025.pdf).

Časopis ŽIVA [online]. 2004, č. 2 [cit. 26.2.2022]. ISSN 0044-4812. Dostupné z <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/nove-poznatky-orozsireni-raka-kamenace-v-cechach.pdf>

Časopis ŽIVA [online]. 2004, č. 4 [cit. 13.2.2022]. ISSN 0044-4812. Dostupné z <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/norek-americky-na-rece-morave.pdf>

MYSLIVOST [online]. 2009, č. 12 [cit. 13.2.2022]. ISSN 0323-214X. Dostupné z <https://www.myslivot.cz/CasopisMyslivot/Myslivot/2009/Prosinec---2009/Povidani-o-vydre-a-norkovi---Skody>

Agentura ochrany přírody a krajiny, 2022 [online]. AOPK ČR. [cit.14.2.2022]. Dostupné z <https://invaznidruhy.nature.cz/legislativa/narodni/zakon-c-326-2004-sb/>

https://www.mzp.cz/cz/nepuvodni_a_invazni_druhy